

ФІЛОСОФІЯ

УДК 13+122

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.1>

О. Д. Бородай

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5349-0445>аспірант кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету

ЕТИКА Й МОРАЛЬ У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ ВИБОРУ: СУЧАСНІ ДИСКУСІЇ Й КОНФЛІКТИ

Постановка проблеми. Актуальність проблеми вибору вже давно не потребує додаткового обґрунтування. Вона залишається предметом наукових вишукувань протягом усього часу існування філософської думки. В наукових дослідженнях, присвячених людській поведінці, ця тема останнім часом згадується дуже часто, та незважаючи на це, вони не мають системності. Ключові поняття досі не отримали чіткого визначення й продовжують бути предметом активних обговорень. Тим паче, у зв'язку з важливістю цього питання викликає занепокоєння відсутність чітко сформованого поля досліджень і навіть усталеної термінології.

Практично єдиною загальноновизнаною характеристикою вибору, на яку вказують різні автори, є те, що він виступає засобом розв'язання невизначеності. Невизначеність в цьому контексті означає, що в точці вибору будь-які дії людини не визначені однозначно. Здійснення вибору призводить до скорочення простору альтернатив до однієї реалізованої, тобто до зменшення ступенів свободи [10].

В контексті моралі й етики, вибір визначається як процес прийняття рішень, пов'язаних з моральними чи етичними аспектами, які виникають в ситуаціях, де існують конфлікти між різними цінностями, нормами або принципами. Цей процес передбачає зважання на моральні аспекти дії й обрання варіанту, який відповідає певним етичним нормам або переконанням кожної конкретної людини.

Вибір у морально-етичному полі може бути надзвичайно складним, оскільки він вимагає врахування низькі різноманітних і розрізнених факторів, як-от справедливість, добросовісність, відповідальність, інтереси інших осіб і наслідки вчиненої дії. Людина, яка постає перед моральним вибором, зазвичай зважає на них і намагається обрати дію, яка відповідає найвищим стандартам моралі й етики, її особистим ціннісним орієнтирам і допомагає підтримувати моральний та етичний баланс. Такий вибір може містити відмову від дій, які суперечать особистим переконанням,

або ж учинок, який сприяє загальному добру й моральній правильності [1].

Метою дослідження є вивчення взаємозв'язків між моральними й етичними аспектами під час вибору в контексті прийняття рішень.

Для досягнення мети слід вирішити низку завдань:

- вивчити вплив морально-етичних норм на свободу вибору;
- проаналізувати конфлікти між морально-етичними нормами й свободою вибору;
- розглянути внутрішній конфлікт, спричинений моральними нормами;
- проаналізувати зміни моральних переконань і їхній вплив на свободу вибору;
- дослідити вплив культурного контексту на морально-етичні норми й свободу вибору.

Огляд літератури. Вивчення передових філософських і наукових досліджень і джерел показує, що на психологічному рівні (зокрема за даними К. Абульханової-Славської, І. Беха, Г. Костюка, М. Савчина, Дж. Роттера) поняття відповідальності сприймається як одна з ключових якостей, результат інтеграції всіх психічних функцій особистості, а також суб'єктивного сприйняття навколишньої дійсності й емоційного ставлення до обов'язків. Питання відповідальності, як моральної характеристики особистості, її виховної мети й усвідомленого обов'язку, детально досліджено в роботах Г. Васяновича, Г. Малигіної, О. Пономарьова, Є. Пузирьова.

Поняття свободи вибору – це складне й багатозначне явище, як визначається у філософських працях Г. Гегеля, І. Канта, Ж.-П. Сартра, Ф. Шеллінга, К. Ясперса. Вони не лише розглядають питання про обмеження людської свободи, але також наголошують на можливості перетворення намірів свободи в поведінку особистості. Сучасні автори, як-от М. Боритко, С. Крапивенський, М. Панасенко, звертають увагу на суттєві аспекти свободи в сучасному світі.

Незважаючи на широкий обсяг існуючих досліджень і джерел, в яких удеться про моральну від-

повідальність й свободу вибору, існує актуальна потреба подальшого аналізу взаємозв'язку між цими питаннями, що сприятиме кращому розумінню їхніх сутнісних характеристик і впливу на життєдіяльність особистості та її взаємини з іншими.

Виклад основного матеріалу. Поняття «Свободи волі» – це спеціальний філософський термін, що визначає певний вид здатності раціональних агентів обирати шлях дії серед різних альтернатив. Головні розбіжності між дослідниками розуміння цього поняття стосувалися того, який саме аспект цієї здатності є безпосередньо свободою волі. Більшість філософів вважали, що поняття свободи волі має глибокий зв'язок з моральною відповідальністю. Згідно з цим поглядом діяти за вільною волею означає взяти на себе метафізичні обов'язки за свої дії. Проте значення свободи волі не обмежується її зв'язком із моральною відповідальністю. Вона також впливає на заслуги досягнень людини (тобто чому рішучість і творча праця заслуговують на схвалення), автономію й гідність особистості, а також цінність, якою ми наділяємо любов і дружбу [7].

Деякі філософи відділяють свободу дії від свободи волі, оскільки успішне досягнення цілей частково залежить від чинників, що перебувають поза контролем. Більше того, завжди існують зовнішні обмеження тих варіантів, які можна обрати. Оскільки наявність або відсутність таких умов (зазвичай) перебуває за межами відповідальності, основним предметом відповідальності має бути власне вибір або «воління».

Цілком можна припустити, що вільні воління є підвидом волі. Принаймні, якщо дивитися на це з концептуальної точки зору. Проте не всі філософи погоджуються з цим. Наприклад, Декарт ідентифікує вольову здатність зі свободою вибору й навіть стверджує, що воля за своєю природою настільки вільна, що її ніколи не можна примусити. Такою категоричною позицією щодо природи волі Декарт представляє традицію, що виходить від пізніх схоластиків і до Дунса Скота [8].

Проте думка більшості філософів полягає в тому, що, можливо, існують невольні воління. Дійсно, багато дискусій щодо свободи волі концентруються на питанні, чи вона притаманна людям, хоча ніхто не має сумнівів, що люди часто щось обирають. Головними загрозами свободі волі вважаються різні види детермінізму: фізичний/каузальний, психологічний, біологічний та теологічний. Для кожного з цих видів детермінізму можна зустріти філософські концепції, які (i) заперечують його реальність або, виходячи з інших незалежних аргументів, стверджують, що він не суперечить свободі волі; (ii) приймають його реальність, але аргументують його сумісність із свободою волі; або (iii) приймають його реаль-

ність і заперечують сумісність із свободою волі. Мало хто стверджує, що, незалежно від істинності детермінізму, свобода волі просто неможлива.

Якщо свобода волі існує, то вона має безліч аспектів. У подальшому описі коротко висвітлюються ті аспекти свободи волі, які зазвичай привертають найбільше уваги філософів. Варто відзначити, що попри те, що багато філософів акцентують на одному аспекті, в суперечці з іншими теоріями більшість таки визнає важливість і багатьох інших властивостей [2].

Свобода волі є досить складним поняттям, і ця складність виникає з різноманітності підходів і трактувань, які використовуються для її розуміння. Ця складність часто виражається в таких суперечливих аспектах поняття свободи волі:

1) перша велика лінія поділу в теоріях свободи волі розділяє філософів на компатибілістів й інкомпатибілістів. Перші вважають, що свобода волі може існувати поруч із детермінізмом (тобто із певним ступенем передбачуваності й причинності дій). Другі ж наголошують на несумісності свободи волі з будь-яким видом детермінізму. Зазначений поділ свідчить про існування неоднозначних поглядів на можливість людини бути по-справжньому вільною, якщо її дії можна передбачити або визначити;

2) важливою складністю розуміння свободи волі є суперечливість її відношення до моральної відповідальності й автономії. Вважається, що свобода волі є необхідною умовою для моральної відповідальності, оскільки без можливості обирати людина не може відповідати за свої дії. Також побутує думка, що свобода волі може існувати навіть за відсутності моральної відповідальності й що вона вимагає інших умов, як-от розуміння наслідків дій і відповідальний моральний суд;

3) в науковому середовищі обговорюються й обмеження свободи волі. Чи можуть зовнішні фактори, як-от соціальні норми, культурні впливи або навіть біологічні чинники, обмежувати нашу здатність обирати й діяти вільно. Це питання стає важливим для розуміння меж, які визначають свободу волі;

4) не менш складним і важливим для розуміння категорії свободи волі є вивчення її психологічних аспектів. Широкий розгляд отримало питання, як прийняття рішень, внутрішні конфлікти й обмеження впливають на здатність обирати й діяти вільно;

5) у вченні про етику досліджується, як свобода волі впливає на моральні рішення й поведінку. Ця наукова царина розглядає питання про те, чи може людина вільно обирати морально правильну дію і чи несе вона моральну відповідальність за свої вчинки [4].

Дослідження питання свободи волі безпосередньо перетинається з проблемою вільного

вибору, оскільки обидва ці аспекти становлять невід'ємну частину вивчення людської природи й поведінки. Щоб зрозуміти цей логічний перехід, давайте спробуємо розглянути їхній взаємозв'язок докладніше.

Свобода волі як поняття досліджується філософами й психологами з того погляду, наскільки люди є спроможними обирати й приймати рішення незалежно від зовнішніх впливів і внутрішніх факторів. Це питання виходить за рамки психологічних аспектів й охоплює етичні, філософські й моральні виміри. Філософи ставлять питання, чи може людина бути справді вільною, якщо її дії можна передбачити або визначити, і як це впливає на її моральну відповідальність.

Свобода вибору, з іншого боку, відображає сам акт обирання між альтернативами або діями, що відбувається на практичному рівні, коли ми приймаємо конкретне рішення. Це поняття доповнює свободу волі, оскільки вказує на спосіб використання своєї здатності обирати й діяти.

Отже, роздуми про свободу волі стикаються з проблемою свободи вибору тоді, коли ми розглядаємо, як саме наша здатність вільно обирати впливає на наші конкретні вчинки й рішення. Вивчення цих двох аспектів допомагає нам краще розуміти, як люди функціонують в соціальних, моральних й етичних контекстах, а також які чинники впливають на наші вибори й відповідальність за них.

Для більшого розуміння зв'язку свободи волі й свободи вибору розглянемо таблицю 1, яка порівнює розуміння цих понять з різних аспектів.

Ця таблиця подає загальний огляд різниці між розумінням «свободи волі» й «свободи вибору» та їхніх взаємозв'язків з детермінізмом, моральною відповідальністю й автономією. Обидва поняття грають важливу роль у вивченні людської природи й поведінки й сприяють розумінню того, як ми приймаємо рішення й несемо відповідальність за свої дії [6].

Слід зазначити, що проблема свободи вибору тісно пов'язана з морально-етичними нормативами й завжди викликає глибокі філософські роздуми. Нині, коли індивідуальність і права особистості визнаються важливими цінностями, питання про те, наскільки вільним є вибір людини в морально-етичних контекстах, набуває щоразу більшої актуальності.

Свобода вибору передбачає можливість обирати між різними альтернативами й приймати рішення на підставі власних переконань і цінностей. Однак, коли йдеться про морально-етичні нормативи, виникає питання про обмеженість нашого вибору загальноприйнятими моральними принципами і чи може існувати конфлікт між нашою свободою вибору й моральними стандартами. Ця проблема стає особливо складною в ситуаціях, коли індивідуальні переконання суперечать загальноприйнятим нормам чи законам. Наприклад, якщо особиста моральна позиція суперечить загальноприйнятій нормі суспільства, то як зберегти свободу вибору в такому контексті?

У суспільстві ведуться постійні дебати щодо шляхів вирішення цієї проблеми. Висловлюється думка, що індивіди повинні мати абсолютну свободу вибору, незалежно від моральних норм, оскільки це виражає їхню автономію й гідність. Водночас побутує бачення, що існують обмеження на свободу вибору, які повинні бути засновані на загальноприйнятих моральних принципах, щоб забезпечити гармонію в суспільстві.

Всі ці питання не втрачають своєї актуальності й викликають постійний інтерес суспільства. Їхнє вирішення має важливе значення для побудови справедливого й морально стійкого суспільства, де індивіди можуть вільно виражати свої переконання й учинки, з огляду на загальноприйняті норми моралі й етики.

Різні бачення питань моралі й етики мають значний вплив на сприйняття й реалізацію свободи вибору. Мораль та етика – це системи екзистенцій-

Таблиця 1

Порівняння категорій «свободи волі» й «свободи вибору»

Аспект	Свобода волі	Свобода вибору
Означення	Здатність раціональних агентів обирати з різних альтернатив	Акт обирання між альтернативами або діями
Взаємозв'язок	Свобода волі часто визначає, чи може людина вільно діяти, незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів. Відповідальність і моральність можуть бути пов'язані з цим поняттям	Свобода вибору вказує на спосіб використання своєї здатності обирати й діяти
Детермінізм	Детермінізм може ставити під сумнів свободу волі, якщо він припускає передбачуваність і визначеність дій	Детермінізм може впливати на вибір, але це не завжди обмежує свободу вибору
Моральна відповідальність	Визнається, що свобода волі має важливе значення для моральної відповідальності, оскільки людина відповідає за свої дії	Моральна відповідальність часто пов'язана зі свободою вибору, адже обрана дія може мати моральні наслідки
Автономія	Автономія особистості часто пов'язана зі свободою волі й може виражати здатність обирати згідно з власними переконаннями й цінностями	Автономія може виявлятися в актах вільного вибору й рішень

них принципів і цінностей, які керують вчинками і рішеннями людини в ситуаціях, які торкаються загальнолюдських цінностей. Однак існують різні погляди на те, чи можуть морально-етичні переконання бути основою вибору людини. Для розуміння важливості й актуальності питання, яке висвітлюється в статті, необхідно розглянути різні підходи до бачення моралі й етики та їхніх впливів на свободу вибору:

1) консеквенціалістичний підхід оцінює моральність дій на основі їхніх наслідків. За консеквенціалістами, добро – це те, що приносить максимальну користь або мінімізує страждання. Воно здатне впливати на свободу вибору, оскільки особа може бути обмежена моральними принципами й обов'язками щодо своїх дій, які можуть суперечити її особистим бажанням;

2) деонтологи визначають моральність дій особистості на основі обов'язків і моральних принципів, незалежно від їхніх наслідків. Такий підхід може сприяти більшій свободі вибору;

3) віртуалісти стверджують, що моральність полягає в розвитку моральних характеристик і властивостей особистості. Вони акцентують на важливості розвитку добрих рис, які визначають вибір людини. Віртуалізм впливає на свободу вибору, оскільки вимагає активного розвитку моральної особистості;

4) контекстуалізм. Відповідно до цього підходу моральність залежить від конкретного контексту й обставин. Що морально відповідне в одній ситуації, може бути неадекватним в іншій. Підхід передбачає більше гнучкості у свободі вибору, але також ставить під питання загальні моральні норми [3].

Морально-етичні переконання мають глибокий вплив на сприйняття й реалізацію свободи вибору. Вони здатні визначати, які вчинки вважаються морально прийнятними або неприйнятними, і встановлювати межі для свободи вибору особистості. Ці переконання можуть бути певним запобіжником, коли людина відчуває обов'язок діяти відповідно до своїх переконань навіть тоді, коли це обмежує її особисту свободу. Наприклад, особа відмовляється від певних можливостей чи задоволень у зв'язку із моральними обов'язками.

З іншого боку, морально-етичні переконання можуть сприяти розширенню поля варіантів вибору, допомагаючи особі зрозуміти, що для неї етично прийнятне. Вони можуть слугувати орієнтиром, допомагаючи приймати рішення, які відповідають особистим цінностям людини, а також формують внутрішній ландшафт свободи вибору, визначаючи, як особа розуміє й використовує свою свободу в моральних ситуаціях. Вони можуть звужувати або розширювати межі цієї свободи, відображаючи особисті цінності.

Морально-етичні норми, впливаючи на вибір, визначають прийнятний моральний контекст для дій і рішень. Цей вплив залежить від індивідуальних моральних переконань і конкретних обставин. Підкреслимо, що моральні норми можуть функціонувати як обмеження свободи вибору особистості. Наприклад, заборона на вбивство чітко обмежує можливість це вчинити. Особа, яка дотримується моральних норм, може обмежуватись щодо реалізації своєї свободи вибору в певних ситуаціях, де діяти відповідно до цих норм є морально обов'язковим. З іншого боку, моральні норми служать дороговказом для прийняття того чи іншого рішення, вказуючи людині прийнятний напрямок дій. Особа, яка діє відповідно до своїх моральних переконань, використовує їх як керівництво для свого вибору. Вони стають свого роду компасом, який допомагає визначити моральну прийнятність тих чи інших вчинків [9].

Моральні норми здатні викликати внутрішній конфлікт. Деякі ситуації ставлять особу в складне становище, де її переконання конфліктують з іншими цілями чи обставинами, що часто призводить до необхідності вибору між учинками, які суперечать її моральним переконанням, і діями, які необхідні для досягнення інших цілей чи виконання обов'язку.

Вплив морально-етичних норм на свободу вибору є складним і суперечливим явищем. Вони формують внутрішній ландшафт свободи вибору, визначаючи, як особа розуміє й використовує свою свободу в тих чи інших ситуаціях. Кожна особа має власні моральні переконання, які впливають на її рішення й дії, що робить кожен випадок унікальним щодо вільного вибору й моралі.

Висновки. В статті розглянуто важливість аспекту взаємодії морально-етичних норм і свободи вибору в житті людини. Морально-етичні норми визначають, які дії й рішення вважаються морально прийнятними або неприйнятними, і впливають на вибір кожної особи в різних ситуаціях. Цей вплив може бути досить складним і залежить від багатьох чинників.

По-перше, морально-етичні норми здатні обмежувати свободу вибору, встановлюючи межі для дій особистості. Особа, яка дотримується моральних норм, може обмежуватись щодо реалізації своєї свободи вибору в певних ситуаціях, що є важливим для збереження моральної стабільності суспільства й захисту прав і життя людей.

По-друге, вони можуть слугувати орієнтиром для свободи вибору, вказуючи на морально прийнятний напрямок дій і рішень. Особа, яка відчуває себе зобов'язаною діяти відповідно до своїх моральних переконань, використовує їх як керівництво для вибору. Це допомагає створити морально зорієнтоване суспільство, де люди діють відповідно до загальних цінностей та етичних принципів.

По-третє, ці норми можуть спричиняти внутрішній конфлікт. Іноді особа стикається з ситуаціями, де її моральні переконання ставлять її у складне становище, і вона вимушена вибирати між своїми цінностями й іншими цілями чи обставинами. Цей конфлікт виникає, коли моральні норми стикаються з реальними життєвими обставинами, де не завжди буває однозначна відповідь.

Також вони змінюються з часом внаслідок еволюційного розвитку особистості. Особа може переглядати й переосмислювати свої моральні переконання, що впливає на свободу її вибору. Такий процес відбувається під впливом особистого досвіду, навколишнього середовища та інших факторів. Важливо розуміти, що моральні норми не є сталими й незмінними, що вони здатні адаптуватися до змін в суспільстві й культурі.

Загалом можна зробити висновок про те, що вплив морально-етичних норм на свободу вибору є складним і різноманітним явищем, яке відображає внутрішній моральний світ кожної особи. Він формує поведінку й рішення людей в різних ситуаціях і визначає, наскільки вони відчувають себе морально відповідальними за свої дії. Розуміння їхньої взаємодії є важливим для сучасного суспільства, оскільки воно допомагає покращити рівень моральності й етики в житті людей.

Література

1. Akgun S., Greenhow C. Artificial intelligence in education: Addressing ethical challenges in K-12 settings. *AI and Ethics*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1007/s43681-021-00096-7> (data accessed on 10.11.2023).
2. Ashok M., Madan R., Joha A., Sivarajah U. Ethical framework for Artificial Intelligence and Digital technologies. *International Journal of Information Management*. 2022. № 62. 102433. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2021.102433> (data accessed on 10.11.2023).
3. Nguyen A., Ngo H. N., Hong Y., Dang B., Nguyen B. P. T. Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*. 2023. Vol. 28, № 4. P. 4221–4241. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-022-11316-w> (data accessed on 10.01.2024).
4. Peppoloni S., Di Capua G. *Geoethics: Manifesto for an ethics of responsibility towards the Earth*. Springer Nature. 2022. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-98044-3> (data accessed on 10.11.2023).
5. Schmidt A. T., Engelen B. The ethics of nudging: An overview. *Philosophy Compass*. 2020. Vol. 15, № 4. e12658. URL: <https://doi.org/10.1111/phc3.12658> (data accessed on 10.11.2023).
6. Shanks K., Paulson J. Ethical research landscapes in fragile and conflict-affected contexts: understanding the challenges. *Research Ethics*. 2022. Vol. 18, № 3. P. 169–192. URL: <https://doi.org/10.1177/17470161221094134> (data accessed on 10.11.2023).
7. Silver I., Shaw A. When and why “staying out of it” backfires in moral and political disagreements. *Journal of Experimental Psychology: General*. 2022. Vol. 151, № 10. P. 2542–2561. URL: <https://doi.org/10.1037/xge0001201> (data accessed on 10.11.2023).
8. Stivers R. *The culture of cynicism: American morality in decline*. Wipf and Stock Publishers. 2023. URL: <https://books.google.com/books?id=puvGEAAAQBAJ> (дата звернення: 10.11.2023).
9. Vugts A., Van Den Hoven M., De Vet E., Verweij M. How autonomy is understood in discussions on the ethics of nudging. *Behavioural Public Policy*. 2020. Vol. 4, № 1. P. 108–123. URL: <https://doi.org/10.1017/bpp.2018.5> (data accessed on 10.11.2023).
10. Резворович К. Р. Нормативно-правові акти України як засіб забезпечення ефективного функціонування механізму реалізації гендерної рівності в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 125–129. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/21_2_ua/%D0%9D%D0%92_2-2021_23.10.21-125-130.pdf (data accessed on 10.11.2023).

Анотація

Бородай О. Д. Етика й мораль у контексті свободи вибору: сучасні дискусії й конфлікти. – Стаття.

Стаття присвячена вивченню взаємодії між морально-етичними нормами й свободою вибору в контексті індивідуальних і суспільних аспектів. Автором аналізується важливість аспектів, що впливають на розуміння й використання свободи вибору особистістю в сучасному світі. Автор статті досліджує як взаємодіють моральні переконання та свобода вибору в ситуаціях, де існують конфлікти між різними цінностями, нормами чи принципами. Цей процес зумовлює необхідність зважати на моральні та етичні дилеми, вибираючи дії, які відповідають переконанням та цінностям.

Мета статті – детальний аналіз взаємодій між морально-етичними аспектами і процесами вибору, а також оцінка впливу цих взаємодій на індивідуальну поведінку та соціальні стосунки.

Розглядається роль морально-етичних норм як обмежень та орієнтирів для свободи вибору. Показано, що моральні норми можуть обмежувати можливості вибору в певних ситуаціях, визначаючи межі для дій особистості. З іншого боку, ці норми здатні слугувати орієнтиром і керівництвом для свободи вибору, вказуючи на морально прийнятний напрямок дій і рішень. Досліджується також внутрішній конфлікт, який може виникати в особистості, коли її моральні переконання стикаються з іншими цілями чи обставинами, і вона вимушена обирати між ними. Автори наголошують на тому, що зміни моральних переконань впливають на свободу вибору й внутрішній ландшафт свободи вибору особистості. Культурний контекст також визначає розуміння моралі й свободи вибору. Суспільство, релігійні переконання, освіта й сімейний вплив формують індивідуальний підхід до моральних стандартів і цінностей. Стаття підкреслює, що ця різноманітність може відображати різні можливості й відмежовувати свободу вибору в різних культурних середовищах. Загалом вказується на складну й важливу роль мораль-

но-етичних норм у формуванні й використанні свободи вибору, підкреслюється, що розуміння цієї взаємодії дозволить відкрити нові можливості для подальших досліджень і розвитку сучасного суспільства.

Висновки підкреслюють, що зміна моральних переконань має великий вплив на свободу вибору, що демонструє важливість культурного контексту в формуванні моральних позицій. Ці зміни вказують на динамічність моральних норм і відкривають нові напрямки для досліджень у сфері соціальної моралі та етики.

Ключові слова: поле вибору, морально-етичні норми, суспільна мораль, суспільна норма, свобода особистості.

Summary

Boroday O. D. Ethics and morality in the context of freedom of choice: contemporary debates and conflicts. – Article.

The article is devoted to the study of the interaction between moral and ethical norms and freedom of choice in the context of individual and social aspects. The author analyzes the importance of aspects that influence the understanding and use of freedom of choice by an individual in the modern world. The author explores how moral beliefs and freedom of choice interact in situations where there are conflicts between different values, norms or principles. This process necessitates taking into account moral and ethical dilemmas when choosing actions that are consistent with beliefs and values.

The purpose of the article is to analyze in detail the interactions between moral and ethical aspects and choice processes, as well as to assess the impact of these interactions on individual behavior and social relations.

The role of moral and ethical norms as constraints and guidelines for freedom of choice is considered. It is shown that moral norms can limit the possibilities of choice in certain situations, defining the boundaries for individual actions. On the other hand, these norms can serve as a guide and direction for freedom of choice, pointing to a morally acceptable course of action and decision. The article also examines the internal conflict that can arise in a person when his or her moral beliefs clash with other goals or circumstances, and he or she is forced to choose between them. The authors emphasize that changes in moral beliefs affect the freedom of choice and the internal landscape of an individual's freedom of choice. The cultural context also determines the understanding of morality and freedom of choice. Society, religious beliefs, education, and family influences shape an individual's approach to moral standards and values. The article emphasizes that this diversity can reflect different opportunities and delimit freedom of choice in different cultural environments. In general, the article points to the complex and important role of moral and ethical norms in the formation and use of freedom of choice, emphasizing that understanding this interaction will open up new opportunities for further research and development of modern society.

The conclusions emphasize that changes in moral beliefs have a great impact on freedom of choice, which demonstrates the importance of the cultural context in shaping moral positions. These changes indicate the dynamism of moral norms and open up new directions for research in the field of social morality and ethics.

Key words: field of choice, moral and ethical norms, public morality, social norm, personal freedom.